

Alojz Cindrič

Študentke s Kranjske na dunajski univerzi 1897–1918

UDK 930.85:378(436 Dunaj):378(497.12)

CINDRIČ Alojz, dr., docent, bibliotekar specialista, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo, SI-1000 Ljubljana, Aškerčeva 2, alojz.cindric@ff.uni-lj.si

Študentke s Kranjske na dunajski univerzi 1897–1918

Zgodovinski časopis, Ljubljana 67/2013 (147), št. 1-2, str. 60–85, cit. 87

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Pričujoča razprava obravnava prisotnost kranjskih (slovenskih) študentk – pionirk na dunajski univerzi med letoma 1897 in 1918. Prinaša empirično evidenco in nekaj pogledov na razvoj emancipacije žensk v avstro-ogrskem prostoru, emancipacije, ki je bila po prvi svetovni vojni velikokrat zaustavljena ali vsaj postavljena pod vprašaj. Avtor na osnovi arhivskega gradiva, ki ga hrani Univerzitetni arhiv na Dunaju, analizira biografske podatke študentk (osebno ime, starost, veroizpoved, sorodstvene vezi), jezikovno narodnostno poreklo, socialni in krajevni izvor, smer študija, plačevanje šolnine, štipendije etc. Z osebnim pristopom obravnavane tematike nam predstavlja zanimivo, predvsem pa dragoceno zgodbo o akademskem življenju naših prvih študentk na dunajski univerzi.

Ključne besede: zgodovina, izobraževanje žensk, študentke, dunajska univerza, Slovenija, Kranjska

Avtorski izvleček

UDC 930.85:378(436 Vienna):378(497.12)

CINDRIČ Alojz, PhD., Assistant Professor in History, Librarian, University in Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Sociology, SI-1000 Ljubljana, Aškerčeva 2, alojz.cindric@ff.uni-lj.si

Female Students from Carniola at the University of Vienna between 1897 and 1918

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 67/2013 (147), No. 1-2, pp. 60–85, 87 notes

Language: Sn. (En., Sn., En.)

The paper investigates Carniolian (Slovene) pioneer female students who studied at the University of Vienna, Austria between 1897 and 1918. In addition to empirical data, it provides some views on the development of women's emancipation in Austria-Hungary. After the First World War, this emancipation was frequently obstructed or at least questioned. On the basis of archival material from the University of Vienna Archives, the author analyzes the following: biographical data of the students (name, age, religious belief, and kinship ties); their linguistic and ethnic origin; social and local origin; course of study; payment of tuition fees; scholarship, etc. His personal approach to the subject provides an interesting, and particularly valuable, story about academic life of the first Carniolan female students at the University of Vienna.

Key words: History, women's education, Carniola, Slovenia, female students, Vienna University

Author's Abstract

Uvod

Študija Študentke s Kranjske na dunajski univerzi je vzorčna raziskava, osnovana na rokopisnem arhivskem gradivu oz. na podatkih, ki so jih študentke navajale ob začetku in zaključku študija na dunajski univerzi, in sicer ob imatrikulaciji,¹ inskripciji² in promociji,³ kar predstavlja osrednji del raziskave. Prostorsko in regionalno je omejena na nekdanjo deželo Kranjsko, časovno pa zajema obdobje prve generacije študentk, ki so se izobraževale na dunajski univerzi.

Podatke za analizo sem pridobil iz glavnih univerzitetnih matrik (Hauptmatrikel),⁴ iz vpisnic (Nationale)⁵ ter matrik doktorjev (Rigorosenprotokoll, Promotionsprotokoll),⁶ ki jih hranijo v Univerzitetnem arhivu na Dunaju (Archiv der Universität Wien). Slušateljice so v glavnih matrikah⁷ navedene skupaj s slušatelji. Zaradi dejstva, da se je le osem študentk s Kranjske imatrikuliralo v glavno matriko (za vpis v matriko je bila potrebna opravljena matura), sem se odločil za pregled celotnega arhivskega gradiva, to je vpisnic vseh na dunajski univerzi vpisanih študentk od leta 1897 do 1918, in sicer za obe fakulteti. Vpisnice so študentke izpolnjevale vsak semester, povezane v posebne knjige pa nosijo naslov Nationale in so shranjene v dunajskem univerzitetnem arhivu. Pregledal sem več deset zvezkov oziroma okrog enajst tisoč vpisnic študentk. Pri pregledovanju sem bil pozoren na vse študentke, ki so bile rojene na Kranjskem, ne glede na narodnost. K tem sem priključil tudi vse tiste študentke, ki so v vpisnicah navedle slovenščino kot materni jezik. V analizo sem vključil le študentke, ki so bile rojene na Kranjskem, teh je bilo 31, upošteval pa sem prvi vpis. Drugih dvanajst študentk, ki so bile rojene izven Kranjske, v krajih, kjer so službovali očetje (tri študentke so bile rojene v Pulju, tri so prišle iz

¹ Imatrikulacija – vpis študentov v glavno univerzitetno matriko.

² Inskripcija – vpis študentov v kolegij.

³ Promocija – slavnostna podelitev doktorske diplome.

⁴ Archiv der Universität Wien, (v nadaljevanju AU Wien) Matrikel Album XXII.–XXVIII.

⁵ AU Wien, Philosophische Fakultät, Frauen Nationale 1897/98–1918/19; AU Wien, Medizinische Fakultät, Frauen Nationale 1901/02–1917/18.

⁶ AU Wien, Medizinisches Promotions-Protokoll, M 33. 7–M 33. 10; AU Wien, Philosophisches Promotions-Protokoll, M 34. 2–M 34. 4.

⁷ Tudi v katalogih vpisnic (Nationale) so sprva navedene skupaj s slušatelji, vendar na koncu posameznega zvezka vpisnic. Od študijskega leta 1903/4 do zimskega semestra 1918/19 se za slušateljice vodijo sezname vpisnic posebej za filozofsko in posebej za medicinsko fakulteto, in sicer za vsak semester oz. študijsko leto, zvezani pa so v zvezke po abecednem redu.

Primorske, dve iz Štajerske, dve iz Koroške, ena je bila rojena v Orašju v Bosni, ena pa na Dunaju), sem analiziral posebej.

Poimenovanje *Slovenka*, *slovenske študentke* ali *slovenska narodnost* temelji na predpostavki o maternem jeziku, ki so ga navajale študentke ob vpisu, in žal ni vedno zanesljiv pokazatelj narodne pripadnosti, ki je pravzaprav posameznikova individualna odločitev. Upoštevati pa je treba tudi takratne jezikovne razmere. S tega stališča so lahko materni, občevalni in uradni jezik identični, lahko pa popolnoma različni. Pri določanju narodnostne pripadnosti študentke sem izhajal iz predpostavke, da je slovenščino kot materni jezik navedla tista študentka, ki se je počutila Slovenko.

Izobraževanje deklet pred študijem oz. vpisom na Univerzo

Od srede 19. stoletja se z oblikovanjem in uveljavljanjem meščanske družbe ter z državljanskimi pravicami potrebe po izobraženem kadru v Monarhiji povečujejo. Industrializacija, modernizacija in z njo povezani družbeni procesi so začeli spreminjati tudi tradicionalno vlogo žensk, vezano na materinstvo in skrb za družino in dom. Spremenjene gospodarske razmere, drugačni življenjski pogoji in okoliščine so silili in hkrati omogočali, da so se ženske začele zaposlovati in si služiti kruh izven hišnega okolja in gospodarstva, s tem pa so se začele ekonomsko osamosvajati. Sprva so opravljale enostavna dela v rokodelskih dejavnostih, nato v tovarnah, kasneje pa so opravljale že bolj zahtevna dela, ki so zahtevala določeno stopnjo izobrazbe. Odpirale so se nove poklicne dejavnosti in možnosti za zaposlitev žensk je bilo vse več, na primer učiteljice in vzgojiteljice (po letu 1869), poštna uradnice,⁸ stenografke, telegrafistke, telefonistke, medicinske sestre, bolniške strežnice, negovalke, otroške varuške, zasebne tajnice v javnih, zasebnih in storitveno-trgovskih dejavnostih.⁹

Število žensk, zaposlenih v državnih službah, se je naglo povečevalo; tako jih je bilo leta 1900 zaposlenih 8950, enajst let kasneje pa že približno 15.600, njihov položaj pa se je v državnih službah vse bolj izboljševal (npr. zdravstveno in pokojninsko zavarovanje).¹⁰

Prvo izobraževanje deklic, podpirano s strani države, se je v avstrijski državni polovici začelo v drugi polovici 18. stoletja. Na pobudo dvornega vojnega sveta (Hofkriegsrat) je bil leta 1775 ustanovljen izobraževalni zavod za deklice (Officers-Töchter-Institut), katerega naloga je bila zagotoviti hčeram uglednejših slojev zanesljivo splošno in jezikovno izobrazbo ter solidno vzgojo. Po zgledu tega so kasneje ustanavljali podobne dekliške zavode. Leta 1786 je Jožef II. na pobudo

⁸ Od začetka 19. stoletja so bile ženske lahko zaposlene kot poštna administratorke na pomožnih poštah, in sicer kot žene, hčere oz. vdove po zakupniku pošte oz. poštnem mojstru, ki je skrbel za pomožne pošte, urejene s pogodbo, niso pa imele pravice do vdovske pokojnine niti do ubožnega dodatka oz. otroških dodatkov za vzgajanje otrok. V: Megner, Beamte, str. 298–299.

⁹ Cindrič, Kranjski študenti, str. 243.

¹⁰ Megner, Beamte, str. 299.

mlade vzgojiteljice Therese Luzac ustanovil dekliški zavod (Mädchen-Pensionat), ki naj bi izobraževal in vzgajal revne uradniške in oficirske hčere, te pa naj bi po opravljenem šolanju lahko službovale kot guvernante.¹¹

V okviru medicinske fakultete so že od 17. stoletja pripravljali in izvajali tečaje za izobraževanje babic. V Ljubljani je bila leta 1754 ustanovljena šola oz. tečaj za babice. Babiška šola je bila leta 1783 vključena v mediko-kirurški študij, ki se je odvijal v okviru ljubljanskega liceja. Po mnenju profesorja Franza Galla, arhivarja in zgodovinarja dunajske univerze, so bili ti tečaji prve oblike univerzitetnega študija žensk v habsburški monarhiji.¹²

Pred vstopom na univerzo so se dekleta v drugi polovici 19. stoletja tako v avstrijski kot tudi v drugih evropskih državah lahko izobraževala na zasebnih šolah in s pomočjo domačih učiteljev. Med zasebnimi šolami so bili v ospredju samostani, ki so jih vodile benediktinke, dominikanke, klarise, uršulinke, šolske sestre. V samostanskih šolah so deklice pridobile osnovno splošno izobrazbo in različna znanja iz ročnih in kuharskih spretnosti, bolj nadarjene pa tudi znanje tujih jezikov ter osnove glasbene vzgoje. Nekatere gojenke so lahko postale redovnice, bolj ambiciozne in izobražene pa učiteljice.¹³

Pomembno prelomnico pomeni zakon o osnovnem šolstvu iz leta 1869, ki je za potrebe izobraževanja učiteljev vpeljal tudi samostojna državna moška in ženska ter zasebna ženska učiteljišča. Ta so se ustanavljala tudi po slovenskih deželah, in sicer v Ljubljani, Mariboru, Celovcu, Trstu, Kopru in Gorici. Zasebno učiteljišče je bilo ustanovljeno leta 1869 pri uršulinkah v Ljubljani, leta 1896 pa pri šolskih sestrah v Mariboru. Šolanje je trajalo navadno pet let in se je zaključilo z zrelostnim izpitom. Po letu 1870 je bilo ustanovljeno tudi žensko učiteljišče v Celovcu (1870), v Ljubljani (1871), v Trstu (1872), nato pa še v Gradcu in Mariboru.¹⁴

Z odlokom ministrstva za uk in bogočastje leta 1872 je bilo dekletom dovoljeno opravljanje mature na fantovskih gimnazijah. Obravnavane so bile kot privatistke – eksternistke. Študirale so doma ali v kakšnem zasebnem šolskem zavodu, ob semestrih pa opravljale izpite na javnih gimnazijah, vendar spričevalo ni vsebovalo klavzule, da je eksaminatorka dokazala zrelost za vpis na univerzo. Odločitev o sprejemu privatistk je pripadala učiteljskemu zboru šole.¹⁵

Ker država razen učiteljišč in dekliških licejev ni ustanavljala ženskih gimnazij, na državnih gimnazijah in realkah za fante pa dekletom ni bilo dovoljeno redno šolanje, so pobudo za ustanavljanje prevzele posameznice in ženska društva ter začeli ustanavljati dekliške zavode z gimnazijskimi razredi, ki so pripravljali dekleta na zrelostni izpit. V letu 1871 je Marianne Hainisch na Dunaju ustanovila prvo zasebno dekliško petletno realko.¹⁶

¹¹ Friedrich, Dornöschen schlafte Hundert, v: Von Bürgern und ihren Frauen ..., str. 186–187.

¹² Zwitter, Višje šolstvo, v: Petdeset let slovenske univerze, str. 34; Gall, Alma Mater Rudolphina, str. 113.

¹³ Hojan, Žensko šolstvo, v: Zbornik za historiju ..., str. 50.

¹⁴ Enciklopedija Slovenije 14, U–We. Ljubljana 2000, str. 11–14.

¹⁵ Hojan, Naše prve maturantke, v: Od mature do mature ..., str. 68.

¹⁶ Albiseti, Female Education, v: Austrian Women ..., str. 43.

Žensko izobraževalno društvo Minerva iz Prage je leta 1890 ustanovilo žensko gimnazijo, prve maturantke pa so opravljale maturo leta 1895, vendar v spričevalih ni bilo zapisano, da so zrele za vpis na univerzo. Tudi leto zatem izdana ministrova uredba, po kateri so dekleta lahko opravljala maturitetne izpite pod enakimi pogoji kot fantje, je v maturitetnih spričevalih izpustila klavzulo o pridobljeni zrelosti za vpis na univerzo.¹⁷

Dekleta so se na fantovske gimnazije vpisovale kot privatistke, če so imele dovoljenje ministrstva za uk in bogočastje. Prošnje je sprejemalo ravnateljstvo zavoda, v katerega so se hotele vpisati, kandidatka pa je morala navesti razlog, zakaj se želi vpisati, npr. da v kraju ni nobenega drugega ženskega učilišča ali da so ženski zavodi prenapolnjeni. Ministrstvo je prošnji za vpis navadno ugodilo.¹⁸

Univerzitetno izobraževanje

V drugi polovici 19. stoletja so posameznice in ženska gibanja med svoje prve zahteve postavile tudi pravico do enakopravnega izobraževanja na vseh stopnjah. Študij na univerzah je bil vseskozi moška domena. Od ustanavljanja univerz v srednjem veku pa do časa, ko so smela študirati tudi dekleta, je minilo osem stoletij in pol. Pravico izobraževanja na vseh stopnjah, tudi na univerzah, in pravico do opravljanja z izobrazbo pridobljenega akademskega poklica ter do ugleda in mesta v družbi so si ženske priborile najprej v zahodnoevropskih deželah.

Univerza v Zürichu je leta 1863 kot prva od evropskih univerz odprla vrata in dovolila vpis tudi študentkam. Te so povečini prihajale iz tujine, med njimi je bilo največ ruskih študentk. Njej so sledile druge evropske univerze, tako še istega leta francoske, nato pa švedske (1870), angleške (1873), finske (1875), danske (1875), nizozemske (1875), italijanske (1876), belgijske (1876), norveške (1882), grške (1890), škotske (1892) in celo turške (1894). Avstrija, Prusija in Rusija pa so zaostajale in bile med zadnjimi evropskimi državami, ki so dovolile študij tudi ženskam. Tri leta pred koncem stoletja je to storila Avstrija, Prusija leta 1906, Rusija pa zadnje leto pred prvo svetovno vojno (1913).¹⁹

Razlage za izključevanje žensk iz univerzitetnega izobraževanja najdemo v izvedenskem mnenju akademskega senata dunajske univerze leta 1873, napisanem za ministra za uk in bogočastje. To izvedensko mnenje je prvo resno razpravljanje univerzitetnega senata dunajske univerze o možnostih študija žensk na avstrijskih univerzah, povod pa so bile prošnje ruskih študentk, ki so želele študirati na graški univerzi. Ruske študentke so pred tem študirale v Švici, a jim je carska vlada zaradi domnevnih zvez s socialisti in anarhisti študij v Švici prepovedala. Rektorat graške univerze je za mnenje zaprosil ministrstvo za uk in bogočastje, to pa je zaprosilo senat dunajske univerze, da izdela ekspertizo o morebitnem sprejemu žensk na

¹⁷ Hojan, Naše prve, v: *Od mature do mature ...*, str. 69–70.

¹⁸ Omladina, leto IV, 1907/08, str. 98.

¹⁹ Willis, *The Universities*, str. 122; Ljubinka Trgovčević, *O studentkinjama iz Srbije*, v: *Srbija u modernizacijskim procesima ...*, str. 84.

univerzitetni študij. Profesorji so v mnenju poudarjali težave, ki bi nastopile ob vstopu nežnejšega spola v predavalnice: »(...) ker bi stiki med različnima spoloma predstavljali za znanstveno in nravstveno resnost veliko nevarnost. Prav tako pa bi bilo potrebno preurediti predavanja, (...) kar je primerno za moško uho, šele prilagoditi ušesu žensk, namreč spodobnih devic, potem pa spet ne bi bilo primerno moškemu značaju.« Poudarjali so moški karakter univerze: »(...), ki bo še dolgo zbirališče za različne poklicne dejavnosti moškega spola, in dokler družba nima potrebe po tem, da bi sprejela ženske za duhovnike, sodnike, advokate, zdravnike, učitelje, vojskovodje in vojake, dokler je težišče vodstva socialnega oz. družbenega reda še pri moškem spolu, ni tudi nobene potrebe, dajati ženskam prostor na univerzi, ki ga bi bilo kasneje težko omejiti.«²⁰ Profesorji so se v izvedenskem mnenju sklicevali na argumente, ki so karakteristični za stanje duha tega obdobja, prisegajo na tradicijo in niso naklonjeni spremembam in menjavi dotedanje vloge žensk (skrb za družino in dom). Profesorsko mnenje je za skoraj četrto stoletja zavrlo redni vpis študentk na avstrijske univerze.

V srednješolskih in univerzitetnih reformah v letih od 1849 do 1850 ni bilo izrecno navedeno, da ženske nimajo pravice do gimnazijskega ali akademskega izobraževanja, prav tako je tudi ustavna določba, ki je dajala posamezniku pravico do svobode izobraževanja (18. člen temeljnega zakona o temeljnih pravicah državljanov z dne 21. decembra 1867), veljala za oba spola. Da je študij na univerzitetnem nivoju izključna pravica moških, je bilo v tedanji družbi v zdravorazumskem razlaganju dejansko samoumevno, s tem se ni nihče posebej obremenjeval.

Glavni formalni problem pri vpisu na univerzo je bilo določilo, da brez predhodnega maturitetnega spričevala ni mogoče redno študirati na univerzi. Ker ni bila ustanovljena nobena javna državna ženska gimnazija, so se dekleta izobraževala na zasebnih šolah, učiteljiščih in licejih oziroma so se same pripravljale doma, nato pa opravljale maturo na moških gimnazijah kot privatistke. Nekatere so se šolale na gimnazijah v tujini ter nato maturo nostrificirale v Avstriji. S pridobljenim zrelostnim spričevalom deklških licejev in učiteljišč so se lahko vpisale na univerzo kot izredne študentke, frekventantke oz. hospitantke, za redni študij pa so morale opraviti predpisano maturo, in sicer pisni del (klavzurna naloga), tj. sestavek iz materinščine, prevod iz grščine in latinščine, prevod v latinščino in grščino ter matematično nalogo, ustni del pa je zajemal poznavanje učnega jezika, latinščino in grščino, zgodovino, geografijo ter fiziko.²¹ Izpite iz latinščine, grščine in filozofske propedeutike so lahko opravljale tudi na univerzah, in sicer v okviru posebej organiziranih tečajev. Abiturientke so bile po opravljenih dodatnih izpitih izenačene z gimnazijskimi maturanti.²²

Prelomnico pomeni leto 1896, ko so po ministromi uredbi ženskam dovolili nostrificirati v tujini pridobljeno diplomo oz. medicinski doktorat. Kot redne

²⁰ »Durch Erkenntnis« ..., str. 18–19; glej tudi: Žnidaršič Ž., Ora et labora, str. 13–16; Jogan, Seksizem, str. 82–86; Melik, »Durch Erkenntnis«, ocena, Zgodovinski časopis, 45/3, 1991, str. 507–508.

²¹ Ciperle, Maturitetni (zrelostni), v: Od mature do mature, str. 24.

²² Omladina, let. VI, 1909/10, str. 59.

slušateljice so se lahko ženske na dunajsko univerzo vpisale v zimskem semestru študijskega leta 1897/98, in sicer najprej na filozofsko fakulteto, na medicinski so to storili tri leta kasneje, istega leta pa so jim omogočili tudi študij farmacije. Vpis študentk na pravno fakulteto je bil dovoljen šele po prvi svetovni vojni (1919).

Nostrifikacija medicinskega doktorata – leto 1896

19. marca 1896²³ je izšel ukaz ministra za uk in bogočastje, s katerim je bila ženskam dovoljena nostrifikacija v inozemstvu doseženih medicinskih doktorskih diplom. Pri nostrifikaciji diplom so se upoštevala splošna določila o nostrifikaciji spričeval iz razpisa ministrstva za uk in bogočastje iz leta 1850.²⁴ Kandidatka, ki je želela nostrificirati diplomu, je morala izpolnjevati določila, tj. da je bila avstrijska državljanica in je ali bo v koledarskem letu nostrifikacije dopolnila 24 let, da je z uspehom na kakšni domači državni gimnaziji opravila zrelostni izpit in da je deset semestrov študirala na medicinski fakulteti v inozemstvu, kjer se študij bistveno ne razlikuje od študija na avstrijskih univerzah. Poleg tega je morala kandidatka dokazati, da se je v času študija v tujini dostojno vedla. Odločitev, ali sme pristopiti k nostrifikaciji ali ji morda celo spregledajo in dodelijo kakšne olajšave ali ugodnosti, je sprejel profesorski zbor medicinske fakultete, na kateri je zaprosila za nostrifikacijo. Sklep profesorskega zbora o pripustitvi k nostrifikaciji, z njim pa tudi natančno obrazložitev olajšav in ugodnosti je moralo odobriti tudi ministrstvo za uk in bogočastje, kamor se je bilo, če je profesorski zbor kandidatko odklonil, tudi moč pritožiti. Kandidatke za nostrifikacijo so morale ponovno opraviti vse stroge izpite (teoretični in praktični del), izvzete so bile samo pripravljalne preizkušnje iz prirodoslovnih ved. Pri strogih izpitih so tudi za študentke veljala enaka pravila kot za študente. Če je kandidatka opravila vse predpisane obveznosti, je imela pravico do promocije in izstavitve diplome. Ukaz je stopil v veljavo z dnem objave.

Prva študentka, ki je zaprosila za nostrifikacijo medicinskega doktorata, je bila baronica Gabriele Barbara Maria Possaner von Ehrenthal, hči uradnika in graščaka Benjamina von Ehrenthala, rojenega v Radovljici na Kranjskem. Kot finančni uradnik se je veliko selil iz kraja v kraj, na kar kažejo različni kraji rojstva njegovih osmih otrok. Gabriele je bila rojena leta 1860 v Budimpešti, v mladosti pa je nekaj let preživela v Ljubljani, kjer je družina med letoma 1869 in 1878 živela v Tivolskem gradu. Njen brat Franz²⁵ je bil rojen v Tivolskem gradu v Ljubljani, na dunajsko pravno fakulteto se je vpisal v študijskem letu 1896/97, ko je bil oče že v pokoju in je živel na Dunaju. Ko je Gabriele ponovno opravila vse predpisane teoretične in praktične obveznosti in rigoroze, je 2. aprila 1897 postala prva v Avstriji promovirana doktorica medicine.²⁶

²³ Ukaz ministra za uk in bogočastje z dne 19. marca 1896 (31. marec 1896), šte. 45, str. 211–212. O nostrifikaciji doktorskih diplom medicinskih, ki jih ženske dobe v nvanjih deželah.

²⁴ Ukaz ministrstva za uk in bogočastje z dne 6. junija 1850, št. 240, str. 975.

²⁵ AU Wien, Juridische fakultät Nationale, w. s. 1895/96 L–R.

²⁶ Stern, 1. Gabriele Possaner, v: »Durch Erkenntnis«, str. 189–215.

Vpis študentk na filozofsko fakulteto – leto 1897

Natanko eno leto in štiri dni od ukaza o nostrifikaciji je minister za uk in bogočastje baron H. Gautsch dne 23. marca 1897 objavil razpis,²⁷ ki je ženskam dovoljeval študij na avstrijskih univerzah, in sicer kot rednim in izrednim študentkam filozofske fakultete. Kandidatke so morale ob vpisu dokazati, da so avstrijske državljanke, da so stare 18 let oz. bodo v koledarskem letu vpisa dopolnile to starost, da so opravile zrelostni izpit na avstrijski ali kateri od tujih gimnazij, ki jih šolsko ministrstvo obravnava kot enakovredne. O rednem ali izrednem vpisu je odločal dekan, na njegov negativni sklep se je dalo pritožiti na ministrstvo. Določila o inskripciji, imatrikulaciji, obiskovanju predavanj (kolegijev) ter oprostitvi plačila šolnine so bila enaka kot za druge študente. Če je študentka študij zaključila ali pa se je želela prepisati na drugo univerzo, je morala pridobiti odhodno spričevalo pri dekanu, saj brez njega ni bil mogoč vpis na kakšni drugi univerzi. Za študentke so veljala tudi enaka pravila pri opravljanju strogih izpitov in rigorozov, ki so veljala za filozofsko fakulteto od 15. marca 1872 oz. od ministrskega razglasa iz leta 1888. Študentke, ki niso opravile maturitetnega izpita, so se lahko vpisale kot izredne slušateljice, če so uspešno končale šolanje na ženskih učiteljskih, višjih dekliških šolah ali licejih (gimnazije, ki jih je minister potrdil za enakovredne). Izredne študentke so bile dolžne vpisati vsaj 10 ur predavanj tedensko, posamezna predavanja pa so smele izjemoma obiskovati na predlog docenta in z dovoljenjem proforskega kolegija. To pravico so imele že po ministrskem razglasu z dne 6. maja 1878²⁸ (tudi v okviru pravne fakultete so lahko s privoljenjem dekana poslušale določena predavanja, da bi si izpopolnile znanje iz državnega računovodstva za potrebe finančne stroke, in sicer kot frekventantke od leta 1878). Izredne slušateljice so se bile dolžne ravnati po akademskih zakonih in pravilih, ki so veljali za redno vpisane slušateljice. Posebne odredbe so določale pogoje za opravljanje izpitov, na podlagi katerih so lahko kandidirale za učiteljsko službo na srednjih in višjih dekliških šolah.

²⁷ Verordnung des Ministers für Cultus und Unterricht vom 23. März 1897, betreffend die Zulassung von Frauen als ordentliche oder außerordentliche Hörerinnen an der philosophischen Facultäten der k. k. Universitäten (Reichsgesetzblatt für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder 1897, Nr. 84, S. 427f.), v: Helmut Engelbrecht, Geschichte ..., str. 594–595; Ženske na avstrijskih vseučiliščih, v: Slovanski svet, 1897, štev. 13, str. 204 (prevod odloka).

²⁸ Po tem razglasu so lahko slušateljice izjemoma (po ugodno rešeni prošnji) inskribirale posamezne predmete predavanj le kot hospitantke. Imatrikulacija oz. vpis na univerzo jim ni bil dovoljen, dobile so le posebno dovoljenje o hospitiranju. Univerza oz. fakultete niso izdajale nobenih uradnih dokumentov oz. dokazil o dovolitvi kot tudi ne potrdil o obiskovanju predavanj. V: Sammlung der für die österreichischen Universitäten, str. 892–893; Verordnung des Ministers für Cultus und Unterricht vom 6. Mai 1878, Z. 5385.

Vpis študentk na medicinsko fakulteto – leto 1900

Po okupaciji BiH leta 1878 je Avstro-Ogrska morala zagotoviti v tej deželi tudi zdravnice, saj zaradi muslimanske vere zdravniki niso smeli zdraviti žensk. Država je v BiH že od devetdesetih let 19. stoletja nastavljalna v državno službo zdravnice, ki so doktorirale v tujini (npr. v Švici). Tudi bosanska vlada je leta 1892 razpisala prosta delovna mesta za zdravnice, ki bi želele službovati v BiH. Zagotovljena jim je bila stalna plača v znesku 1000 goldinarjev, 400 goldinarjev so znašali dokladi, znesek za stanarino pa od 300 do 400 goldinarjev na leto, poleg tega pa so imele pravico do šesttedenskega letnega dopusta. Prosilke so morale znati kakšen slovanski jezik, v enem letu pa so se morale naučiti srbohrvaščine.²⁹ Zaposlovanje žensk v BiH kaže na veliko dvoličnost in nedoslednost, ki je vladala v Avstriji, saj so po eni strani ženskam odrekli pravico do akademske izobrazbe, po drugi pa so v državnih službah zaposlovali ženske z inozemskimi doktorati.

Štiri leta po ukazu o nostrifikaciji je ukaz ministra za uk in bogočastje v sporazumu z ministrstvom za notranje zadeve z dne 3. septembra 1900 dovolil ženskam pristop k medicinskemu študiju.³⁰ S tem ministrskim ukazom je minister Hartl dovolil ženskam redni vpis na medicinske fakultete avstrijskih univerz, s čimer so dobile pravico do opravljanja doktorata iz vsega zdravilstva. Po presoji fakultetnega profesorskega zbora so se kandidatke lahko redno vpisale na medicinsko fakulteto, morale pa so izpolnjevati vpisne pogoje in pisno zaprositi za imatrikulacijo. Če je profesorski zbor vpis odrekel, so se lahko pritožile na ministrstvo. Pri vpisu so morale zadostiti naslednjim pogojem: biti so morale avstrijske državljanke, zrelostni izpit so morale opraviti v kakšnem domačem javnem zavodu ali pa predložiti spričevalo o enakovrednem zrelostnem izpitu katere od tujih gimnazij (enakovrednost je moral potrditi minister), ki so ga opravile ne prej kot v 18. letu starosti. Glede imatrikulacije so veljala enaka pravila kot za moške, prav tako za pridobitev absolutorija. Minister je lahko ob posvetu s profesorskim zborom priznal posamezna predavanja ali semestre, ki so jih morebiti poslušale na inozemskih fakultetah. Za doseg doktorata iz medicine so morale opraviti vse stroge izpite po veljavnem pravilniku. Ukaz je stopil v veljavo s študijskim letom 1900/01, za nostrifikacijo pa je veljal ukaz iz leta 1896.

Število študentk na dunajski univerzi se je iz leta v leto dvigovalo. Od sprva treh rednih in 31 izrednih študentk v zimskem semestru 1897/98 (skupno število študentov je bilo 6812) se je vpis povzpela na 201 študentko (od skupno 7621 študentov) v zimskem semestru 1901/02. V zimskem semestru 1907/08 jih je bilo vpisanih že okoli 500 (od skupno 8 812 študentov), v zimskem semestru 1911/12 pa kar 804 študentke (od skupno 10 295 študentov). V zimskem semestru 1914/15, tik pred izbruhom prve svetovne vojne, je bilo vpisanih 1000 študentk, medtem ko je skupno število študentov padlo na 6613.³¹

²⁹ Vesna, let. I, 1892, št. 8, str. 133.

³⁰ Ukaz ministra za uk in bogočastje v sporazumu z ministrstvom za notranje zadeve z dne 3. septembra 1900 (15. september 1900), št. 149, str. 379–380.

³¹ Dreissig Jahre Frauenstudium ..., str. 28–29. (tabela); Heindl, Ausländische Studentinnen, v: Wegenetz europäischen ..., str. 318.

Tudi med promoviranimi doktorji že najdemo prve ženske. Delež doktoric se je dvigal z deležem študentk. V zimskem semestru študijskega leta 1903/04 je na dunajski univerzi šest študentk zaključilo študij z doktoratom na filozofski fakulteti, ena pa je opravila profesorski izpit. Na medicinski fakulteti je tega leta doktoriralo sedem študentk. Deset let pozneje (v študijskem letu 1913/14) je na filozofski fakulteti zaključilo študij z doktoratom 29 študentk, 19 študentk pa je opravilo profesorske izpite. Doktorat na medicinski fakulteti je doseglo 17 študentk.³²

Prva habilitirana doktorica (leta 1905) je bila romanistka Elise Richter (1865–1943). Dve leti zatem si je pridobila *venia legendi* in postala docentka, leta 1921 pa izredna profesorica. Čeprav je bila mednarodno priznana in uveljavljena jezikoslovka, ni napredovala v redno profesorico. Kot Judinjo so jo skupaj s sestro Heleno, ki je bila anglistka, leta 1942 deportirali v koncentracijsko taborišče Theresienstadt, kjer se je za njima izgubila vsaka sled.³³

Z izbruhom prve svetovne vojne je dunajska univerza doživela dramatičen zastoj in drastičen padec vpisa. Glavno poslopje je bilo spremenjeno v vojaško bolnišnico, znanstveni kontakti so bili prekinjeni, učitelje in študente pa so večinoma vpoklicali na fronto.³⁴ Študentke in nevpoklicani študenti so bili na razpolago in v pomoč lazaretu. V vojnih letih se je delež študentov zaradi vpoklica in vojnih razmer drastično znižal, dvigoval pa se je delež študentk.

Ženske gredo!³⁵

Prisotnost študentk na univerzi so kranjski študenti in širša javnost sprejemali z mešanimi občutki. Ponekod je naletela na odobravanje, ponekod na odklanjanje, večina pa ni videla razlogov, zakaj naj bi se ženske izobraževale na univerzitetnem nivoju. Zavedanje, da slovenski narod potrebuje izobražene ženske, je bilo prisotno že od srede osemdesetih let 19. stoletja, ko so se začela pojavljati v slovenskem tisku besedila o ženskah. O tem, koliko izobrazbe ženska »zares« potrebuje, kakšna naj bo ta izobrazba in kako visoko lahko sploh zrejo v svoji želji po znanju in poklicu, pa so bila mnenja v slovenskem tisku in javnosti deljena, daleč od kakršnegakoli soglasja.³⁶

Študentska liberalna in katoliška glasila so objavljala različne prispevke o ženskem vprašanju in o prizadevanju žensk, da bi študirale na univerzah. Ob ukažu o nostrifikaciji je glasilo slovenskega katoliškega dijaštva Zora³⁷ v prispevku z naslovom Ženski doktorji pojasnilo nenaklonjeno stališče o študiju žensk in o nostrifikaciji v tujini pridobljenih doktoratov: »(...) V vse druge poklice se vriva

³² Tuma, Die österreichischen Studentinnen, v: »Durch Erkenntnis«, str. 90.

³³ Rundgang durch ..., str. 56–57.

³⁴ Mühlberger, Aus der Geschichte, v: Die Geisteswissenschaftliche ..., str. 21.

³⁵ Zora, let. III, 1897, št. IV, str. 63. (Naslov prispevka Ženske gredo! ob dovolitvi vpisa študentk na filozofsko fakulteto.)

³⁶ Vodopivec, Kako so ženske, Zgodovina za vse, leto I, 1994, št. 2, str. 40; Marta Verginella, Ženska obrobja, str. 115–135.

³⁷ Zora, let. II, 1896, št. I, str. 32–33.

novodobna ženska; povsod izpodriva moški spol in mu dela neznosno konkurenco. (...) on bo le še za dom, varoval in pestoval bo otroke, pral plenice in poveje, zraven pa umno in umetno posloval s kuhinjskim orodjem – tak vam bo mož prihodnosti; ona pa bo hodila v urad – seveda v uniformi, a morda brez sablje – in po drugih doslej moških opravkih, skrbela bo za gmotni blagor svojih domačih. Pa nam se zdi, da v taki družini bo juha dostikrat ne samo zasoljena, ampak tudi – prav postna. (...) Poglejmo delavsko rodbino! Mož služi, žena služi, otroci služijo, vsi skupaj pa – stradajo.« O ministrovem ukazu so menili, da ni pošten, ker ni upošteval načela pravičnosti, saj so bili za ženske predpisani strožji pogoji kot za moške (dvojni doktorat, inozemski in domači): »Ali naj se ženskam sploh dajo vse pravice, kakor jih imajo moški akademiki, ali pa naj se jim vseučiliški študij sploh zabrani. Od žensk zahtevati več nego od moških, se nam ne zdi pravično. Domneva se nam, da g. Gautsch svojega ukaza samo iz prirojene galantnosti napram nežnemu spolu ni hotel datirati od – 1. aprila!« Glasilo Zora je komentiralo praktični izpit iz anatomije, ki ga je opravljala Gabriele pl. Possaner (14. 7. 1896): »Ni še davno tega, ko je neka Evina hči Gabrijela pl. Possaner po imenu, oglasila za nostrifikacijo inozemskega doktorata ter se javila za praktični izpit iz anatomije. V dvorani profesorja Toldta³⁸ se je zbralo določeni dan jako mnogo moških kolegov gospice pl. Possaner, da bi videli nenavaden in uprav nenaraven prizor, namreč nežno gospico v platnenem plašču z nožem v roki pred mrtvim truplom. Kakor čujemo, kazala je gospodična pl. Possaner precej spretnosti pri trančiranji in odgovarjala baje jako precizno na vprašanja profesorjeva. (...) mi pa vendar kljub temu nočemo prav nič spremeniti svoje sodbe glede ženskih doktorjev zdravoslovja.«³⁹

Promocijo baronice Gabriele Possaner 2. aprila 1897 v slavnostni dvorani dunajske univerze pa je revija Zora takole komentirala: »Gospica doktor Possaner pl. Ehrenthal, hči upokojenega sekcijskega šefa v finančnem ministrstvu, je bila promovirana za doktorja celega zdravilstva. (...) Rektor dunajske univerze dr. Leo. Reinisch je poudarjal v svojem nagovoru kulturno važnost dogodka, da se je diplomiral prvi ženski doktor na dunajski univerzi. Promocije se je udeležilo mnogo ženstva in tudi precej dijakov. Ženske so ploskale, dijaki so pa deloma pritrdjevali ali pa so se držali kisto in modro; nekateri so tudi psikali. – Kakor smo izvedeli, se je novopečena doktorica odločila za specialistinjo pri očesnih boleznih kljub temu, da ji je nasvetoval profesor menda zanjo hvaležnejšo ginekologijo.«⁴⁰

Skrajno konservativno gledanje in odklonilno stališče do izobraževanja žensk je v reviji Rimski katolik zagovarjal dr. Anton Mahnič. V svojih stališčih o izključenosti žensk iz akademskega izobraževanja se je skliceval na obrambo in ohranitev »naravnega reda, zakonov in pravosti«. S svojega stališča je takole pojasnil »naravne zakone«: »Moškega je Bog odličil z razumom, žensko se sercem. S tem je odgovorjeno na vaše vprašanje. Znanost je predmet, s katero se bavi razum; torej je moški pred žensko poklican gojiti znanost, v tem ko ženski

³⁸ Carl Toldt (1840–1920), od 1884 profesor anatomije in predstojnik II. Anatomskega inštituta.

³⁹ Zora, let. II, 1896, št. II, str. 67–68.

⁴⁰ Zora, let. III, 1897, zv. IV, str. 63–64.

pripada pred možem izvrševat drugo vlogo v človeškem društvu (...). Mladeniči si morajo pridobiti vednosti za moško dobo, ko bodo morali v državi, v družini, v cerkvi opravljati javne posle. Za te posle, za javnost ni ženska? Ženska bodi dobra in ubogljiva hči, zvesta in sramežljiva nevesta, pobožna, vestna mati. V to ji je dal Stvarnik blago, rahlo srce.«⁴¹

V svobodomiselnih študentskih in izobraženskih krogih je Mahnič seveda sprožil proteste in kritike. Liberalni študentski glasili Vesna in Omladina sta prizadevanja žensk za univerzitetno izobrazbo spremljali bolj naklonjeno in z odobravanjem. V reviji Slovanški svet, ki je izhajala med letoma 1888–99, je bila uvedena rubrika Ženstvo, ki je informirala slovenske bralce in bralke o ženskem vprašanju, njihovem boju za enakopravnost ter o organizaciji ženskih društev doma in po svetu.⁴²

Kranjske študentke na dunajski univerzi – analiza arhivskega gradiva

V študijskem letu 1897/98, ko je bilo dovoljeno na dunajski filozofski fakulteti študirati tudi dekletom, se je med prvih 34 študentk – pionirk zapisala tudi devetnajstletna Ljubljankanka Julijana Zupančič,⁴³ izredna študentka filozofske fakultete, ki je kot materni jezik navedla nemščino. Naslednja in prva redno vpisana kranjska študentka na medicinski fakulteti v študijskem letu 1901/02 je bila triindvajsetletna Novomeščanka Flora Ogorek,⁴⁴ ki je pred tem študirala na univerzi v Bernu, kot materni jezik pa je navedla poljščino. Prva študentka, ki je kot materni jezik navedla slovenščino, je bila v študijskem letu 1905/06 vpisana Korošica Marija Sušnik,⁴⁵ rojena v Šmarjeti v Rožu. Druga slovenska študentka Cecilija Urban⁴⁶ iz Primorske (rojena v Divači) je bila vpisana v študijskem letu 1905/06 kot izredna študentka filozofske fakultete. Prva Kranjica s slovenskim maternim jezikom je bila Antonija Gaber, roj. Jesenko,⁴⁷ ki se je vpisala na filozofsko fakulteto v zimskem semestru študijskega leta 1906/07. Študentka Marija Sušnik je izhajala iz zavedne koroške posestniške družine, Cecilija Urban pa je po pričevanjih v marsičem prehitela svojo dobo, npr. po Trstu je hodila naokoli v sandalih brez nogavic, seveda v veliko zgražanje »dostojnih« žena; že kot študentka je potovala v Rusijo.⁴⁸ Antonija Jesenko Gaber, hči železničarja iz Škofje Loke ter sestra znanega botanika Franca Jesenka,⁴⁹ je bila poročena z dve leti mlajšim študentom umetnostne zgodovine,

⁴¹ Jogan, Seksizem ..., str. 84.

⁴² Hojan, Žensko šolstvo, v: Zbornik za historiju ..., str. 47–81; Vodopivec, Kako so ženske, Zgodovina za vse, leto I, 1994, št. 2, str. 40 str. 40; Verginella, Ženska obrobja, str. 115–135.

⁴³ AU Wien, Philosophische Fakultät, Frauen Nationale, w. s. 1897/98 M–Z. (v nadaljevanju Nationale FF)

⁴⁴ AU Wien, Medizinische Fakultät, Frauen Nationale, w.s. 1901/02 M–R. (v nadaljevanju Nationale MF)

⁴⁵ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1905/06.

⁴⁶ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1905/06.

⁴⁷ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1906/07.

⁴⁸ Čermelj, Spomini ..., str. 69.

⁴⁹ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1895/96 A–L.

philosophische
Frauen Nationale.

Anzahl der Semester I

Vor- und Name des Studierenden:		Julia Suppantitsch		
Waterland und Geburtsort:		Krain - Laibach		
Mutterstraße, Alter:		deutsch - 19 Jahre		
Religion, welchen Status oder Confession:		röm-kath.		
Wohnung des Studierenden:		w. Heldenstraße 6		
Vorname, Stand und Wohnort seines Vaters:		Dr. k. k. Landwehr u. p. Laibach		
Name, Stand und Wohnort seines Vormundes:		/		
Beschreibung der Lehranstalt, an welcher der Studierende das letzte Semester angebracht:		k. k. Lehrerbildungsanstalt, Laibach		
Erteilt ein Zeugnis von /		Maturität (Stiftung) im Betrag von / fl. kr. unter dem / 13 2.		
Anführung der Grundlage, auf welcher der Studierende die Immatrikulation oder Inscription anpricht:				
Maturitätszeugnis				
Verzeichnis der Vorlesungen, welche der Studierende zu hören beabsichtigt.				
Gegenstand der Vorlesung	Fachliche Stundenzahl bezüglich	Name des Docenten	Symbolische Bezeichnung des Studierenden, bezüglich der Eintragung des Eintrags der Instruktion-Karte	
Allgemeine Zoologie	5	Dr. Fuchsmat	Julia Suppantitsch	
Allgemeine Botanik	3	Dr. Wiesner		
Unterrichtspraxis in der Anatomie u. Zoologie	2	Dr. Wiesner		
Allgemeine Zoologie	5	Dr. Grubner		
Allgemeine Physik	5	Dr. Meißel Gegbauer		
Von der Zahlung des Collegiengebotes	habe ganz	189 , 3	Matrikel- und Stempelgebühren	fl. kr.
befreit laut Bescheid vom.			Collegiengeld	21 - / -
Zusammen				fl. kr.

Slika 1: Vpisnica Julie Suppantitsch v zimski semester študijskega leta 1897/98. (Philosophische Fakultät, Frauen Nationale, w. s. 1897/98 M-Z, Unverzietni arhiv na Dunaju.)

Slika 2: Portret Antonije Gaber, roj. Jesenko, ki se je v študijskem letu 1906/07 inškrubirala na filozofsko fakulteto dunajske univerze in je kot prva študentka s Kranjske navedla slovenski materni jezik. Olje, Matej Sternen, 1909. (Narodna galerija v Ljubljani – zasebna zbirka.) © Narodna galerija, Ljubljana

kasnejšim žurnalistom in filatelistom Antonom Gabrom,⁵⁰ sinom bogatega trgovca in premožnega meščana, prav tako iz Škofje Loke.⁵¹ Lepo Antonijo je leta 1909 portretiral slovenski impresionist Matej Sternen, sliko pa hranijo v zasebni zbirki. V zadnjih dveh desetletjih pred prvo svetovno vojno se med študentkami dunajske univerze pojavljajo tudi prve študentke s Kranjske. Med letoma 1897 in 1918 jih je bilo vpisanih 31, redno jih je študiralo 13, izredno pa 18. Večinoma, kar osemdeset odstotkov, so študirale na filozofski fakulteti. Med njimi je bilo 18 izrednih in 7 redno vpisanih študentk. Na medicinski fakulteti je bilo vpisanih šest rednih

⁵⁰ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1903/04 E–H.

⁵¹ Slovenski biografski leksikon, I., str. 195.

študentk. Da je delež študentk filozofske fakultete predstavljal štiri petine vseh vpisanih kranjskih študentk, si razlagamo z dejstvom, da so na medicinski fakulteti lahko študirale le kot redne študentke, za kar so potrebovale potrdilo o opravljeni maturi, na filozofski fakulteti pa so lahko študirale tudi kot izredne študentke, ki jih je bilo več kot 70 %.

Nekatere študentke so med študijem zamenjale univerzo ali študijsko smer – fakulteto. Z graške univerze so na dunajsko prestopile tri študentke. Flora Ogorek je pred vpisom na dunajsko univerzo študirala v Bernu, Elisabetha Franke⁵² pa na univerzi v Münchnu. Fakulteto je zamenjala Elza Soss,⁵³ ki se je v študijskem letu 1914/15 inškrbirala kot izredna študentka filozofske fakultete, dve leti kasneje, ko je opravila maturo v Ljubljani,⁵⁴ pa se je vpisala kot redna študentka medicinske fakultete. Študijsko smer je zamenjala tudi Amalija Šimec,⁵⁵ ki se je inškrbirala med redne študentke filozofske fakultete v študijskem letu 1914/15, naslednje leto pa med redne študentke medicinske fakultete. Ravno obratno je ravnala Martha Wenediker,⁵⁶ v šolskem letu 1916/17 je bila redna študentka medicinske fakultete, naslednje leto pa se je vpisala med redne študentke filozofske fakultete. Enako je ravnala študentka Justina Klavdija Gabrijelčič,⁵⁷ ki je bila vpisana na medicinski fakulteti (1917/18), naslednje študijsko leto pa na filozofski fakulteti.

Šola in kraj	Filozofska fakulteta	Medicinska fakulteta	Skupaj
Gimnazija v Kranju		1	1
Gimnazija v Welsu	1	1	2
Gimnazija v Ljubljani	3	2	5
Dekliška gimnazija na Dunaju	2		2
Zasebna gimnazija		1	1
Gimnazija in univerza v Bernu		1	1
Univerza na Dunaju	1		1
Univerza v Gradcu	3		3
Gimnazija in univerza München	1		1
Dekliški licej	3		3
Žensko učiteljsiše Ljubljana	8		8
Ni podatka	3		3
Skupaj	25	6	31

Tabela 1: Šole, ki so jih obiskovale študentke pred vpisom na dunajsko univerzo.

Ob vpisu na univerzo so morale študentke predložiti dokazila o predhodnem izobraževanju ter podatke o tem natančno vpisati v vpisnice, žal pa so podatki dostikrat pomanjkljivi. Študentke, ki so že študirale na univerzi, so zapisale le

⁵² AU Wien, Nationale FF, w. s. 1918/19 A–G.

⁵³ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1913/14 L–Z.

⁵⁴ Hojan, Naše prve maturantke, str. 71.

⁵⁵ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1914/15 R–Z.

⁵⁶ AU Wien, Nationale MF, w. s. 1916/17 R–Z.

⁵⁷ AU Wien, Nationale MF, w. s. 1917/18 A–H.

univerza (brez navedbe fakultete, srednješolske izobrazbe in brez podatkov o kraju šolanja). Pri spričevalih so pogosto navajale le matura ali zrelostno spričevalo, zato ne vemo, ali so maturirale na gimnaziji, realki, liceju oz. učiteljišču. Ob vpisu je ena tretjina kranjskih študentk navedla, da so se izobraževale na gimnazijah, med njimi pet v Ljubljani, dve v Welsu, ena v Kranju, po ena pa v Nemčiji, Švici in na Dunaju. Preostala tretjina se je šolala na javnih in zasebnih dekliških licejih in učiteljiščih, pri petih študentkah v vpisnicah nisem zasledil podatkov o predhodnem šolanju, vendar sem jih pri dveh našel v drugih virih. Deset študentk je navedlo maturitetno spričevalo (med njimi je bila nostrificirana nemška matura), tri študentke so priložile potrdilo o imatrikulaciji, ena študentka se je izkazala z indeksom. Dvanajst študentk je navedlo zrelostno spričevalo učiteljišč oz. liceja. Štiriintridesetletna študentka Marija Freud, roj. Drenik,⁵⁸ je v vpisnici navedla, da je opravila zrelostni izpit za poučevanje na vseh ljudskih šolah, poleg tega pa tudi strokovni izpit za poučevanje gluhonemih otrok.

Krajevno in narodnostno poreklo študentk, materni jezik, veroizpoved, starost, sorodstvene vezi

Večina študentk je prišla iz glavnega mesta in manjših mest, prisotne pa so bile tudi študentke iz manjših krajev slovenskega podeželja. Iz Ljubljane je prišlo okoli 60 % študentk, majhen delež pa je pripadal študentkam, ki so izhajale iz manjših podeželskih krajev in vasi. Razvrstitev študentk po maternem jeziku, ki so ga študentke navajale v vpisnicah, je pokazala, da je petnajst študentk kot materni jezik navedlo nemščino, petnajst slovenščino, ena pa je navedla poljski jezik. Iz Ljubljane je prišlo devet študentk, ki so se deklarirale s slovenskim maternim jezikom, in prav tako devet študentk z nemškim maternim jezikom.

Kraj	Študentke	Nemški jezik	Poljski jezik	Slovenski jezik
Breže pri Ribnici	1			1
Kamnik	1	1		
Kandija	1	1		
Kranj	1			1
Ljubljana	18	9		9
Loče	1			1
Novo mesto	1		1	
Postojna	1	1		
Spodnja Šiška	1			1
Škofja Loka	1			1
Trebnje	1	1		
Tržič	2	1		1
Vevče	1	1		
Skupaj	31	15	1	15

Tabela 2: Krajevno poreklo študentk s Kranjske in njihov materni jezik.

⁵⁸ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1913/14 A–K.

Vse študentke s Kranjske so se v vpisnicah izrekle za katoliško veroizpoved, ki ji je pripadala približno polovica vseh vpisanih študentk na dunajski univerzi. V študijskem letu 1913/14 je bil delež študentk glede na veroizpoved na filozofski fakulteti dunajske univerze naslednji: 50,2 % je bilo katoličank, 37,3 % jih je bilo judovske veroizpovedi, protestantk je bilo okoli 8 %, preostale pa so pripadale drugim veroizpovedim ali pa niso pripadale nobeni. Na medicinski fakulteti je bilo razmerje istega leta naslednje: 34 % je bilo katoličank, kar 58,5 % pa pripadnic judovske veroizpovedi.⁵⁹

Analiza podatkov o starosti študentk ob vpisu je pokazala, da so se študentke odločile za študij na univerzi v različnih starostnih obdobjih. Zaradi predhodnega izobraževanja (ki je bilo običajno daljše) in zapletenega postopka pri opravljanju mature je bila tudi starost študentk ob vpisu na univerzo nekoliko višja kot pri moški populaciji. Povprečna starost je znašala nekaj nad dvaindvajset let (22,3). Šest študentk je bilo starejših od štiriindvajset let, najstarejša pa je bila 38-letna Marija Češark⁶⁰ iz Trebnjega, vpisana v študijskem letu 1910/11 kot izredna študentka filozofske fakultete. Pri nekaterih študentkah zasledimo, da niso študirale same, temveč skupaj s sestro, z bratom ali možem. Sestri sta bili redni študentki Hilda⁶¹ in Martha⁶² Hinter. Prva je študirala na filozofski, druga pa na medicinski fakulteti. Ob vpisu na dunajsko univerzo sta bili stari osemnajst let, gimnazijo pa sta končali v Welsu. Flora Ogorek, študentka medicine, se je vpisala sedem let za svojim bratom Miroslavom Ogorkom,⁶³ ki je tudi študiral medicino. Hkrati so študirali na Dunaju dvakrat vpisani študent Franc Jesenko, njegova sestra Antonija in njen mož Anton Gaber. Ob vpisu je bila poročena tudi 32-letna Marija Freud, roj. Drenik. Ob primeru družine Wenidikter iz Kočevja izvemo, da je pred Martho študiral že njen oče Richard,⁶⁴ ki je kasneje postal ministrski svetnik. Dvaindvajset študentk je bilo takih, ki so ob vpisu še imele živeče očete, pri petih študentkah je najti zaznamek, da je oče že umrl, pri štirih pa je bil naveden skrbnik. Pri Amaliji Šimec je bila kot skrbnica navedena tudi mati Marija. Relativni delež študentk brez očetov je v primerjavi s študenti nekoliko višji.

Socialni izvor študentk s Kranjske oz. poklicna dejavnost očetov ali skrbnikov

Pri zbiranju podatkov o poklicu očeta oz. skrbnika naletimo v arhivskem gradivu na pomanjkljivosti in vrzeli. Nekatero študentke so bile ob vpisu že polnoletne (24 let), zato poklica očeta niso navajale ali pa je bil oče v času vpisa že pokojni, sicer pa so te podatke relativno dosledno navajale. Pri štirih starejših študentkah (38, 32, 25 in 24 let), pri katerih je bil oče že pokojni, teh podatkov ni. Pri Antoniji Gaber

⁵⁹ Heindl, Die konfessionellen, v: »Durch Erkenntnis«, str. 145.

⁶⁰ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1911/12 L–Z.

⁶¹ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1912/13 A–K.

⁶² AU Wien, Nationale MF, w. s. 1914/15 A–K.

⁶³ AU Wien, Nationale MF, w. s. 1893/94 K–R.

⁶⁴ AU Wien, Nationale PF, w. s. 1882/83 S–Z.

sem poklic dodal, ker ga je navedel nekaj let pred tem njen brat Franc, ko je bil oče še živ. Očetje oz. skrbniki so bili dejavni in zaposleni kot: direktor gimnazije, direktor tovarne, dvorni svetnik (2), finančni svetnik, hišni posestnik, lesni trgovec, ministrski svetnik, mizarski mojster, nadporočnik, notar, okrajni glavar, pedel na univerzi, poštni kontrolor, profesor (2), sodni pristav, stotnik, trgovec, učitelj, univerzitetni profesor, uradnik, uradnik v pokoju, veleposestnik, višji inženir, višji oficial, železničar in železniški uradnik. Dve študentki sta izviralici iz plemiških družin in pri njiju ni podatkov o poklicni dejavnosti očeta.

Kranjske študentke, ki so v tem obdobju študirale na dunajski univerzi, so večinoma prihajale iz premožnejših družin in družin, katerih očetje so opravljali službe, ki so zahtevale višjo ali visokošolsko izobrazbo, medtem ko je delež študentk iz drugih socialnih plasti občutno nižji. Majhen delež pa predstavljajo študentke iz družin, kateri očetje so bili zaposleni pri železnici, pošti in trgovini. Iz delavskih in kmečkih družin pa jih sploh ni bilo.

Bivališče med časom študija, šolnina, takse, štipendije

Študentke so v času študija stanovale večinoma pri zasebnikih. Študentke Elizabeta Ekl,⁶⁵ Olga Jahn⁶⁶ in Hedvika Stradal⁶⁷ so v času študija bivale pri starših, ki so v tem času živeli na Dunaju. Študentka Vlastimira Mandelj⁶⁸ je stanovala v domu za učiteljice (Lehrerinnenheim) v III. dunajskem okraju, druge pa so stanovale v okrajih v bližini univerze. Tako kot študenti so tudi študentke plačevale šolnino. Pri dvanajstih je zabeleženo, da so plačale šolnino, med njimi je bila študentka medicinske fakultete Justina Štirn,⁶⁹ hči officiala iz Kranja, ki je plačala polovično šolnino (70,05 krome). Višina šolnine je bila odvisna od števila izbranih predmetov in se je gibala med 16 in 140 kronami na semester. V povprečju so plačale 40 kron na semester. Študentke medicine so v povprečju plačevale večjo šolnino kot študentke filozofske fakultete. Iz vpisnic zvemo, da so vse na medicinski fakulteti vpisane kranjske študentke plačale šolnino. Podatki o plačilu taks so večinoma pomanjkljivi in navedeni samo pri štirih študentkah. Pri dveh je zaznamek o plačilu imatrikulacijske takse, ki je znašala 10 kron, pri dveh je zaznamek, da sta plačali po eno krono za žigosanje, pri eni študentki pa je poleg plačila za žig tudi zaznamek o plačilu za uporabo študijske knjižnice v višini treh kron, kolikor je znašala tedaj semestrski pristojbina za univerzitetno knjižnico. Tudi za študentke je veljalo, da so si lahko pridobile štipendijo, prejemale pa so jo tri: Amalija Šimec in Justina Štirn Knaflejevo štipendijo,⁷⁰ in sicer po 600 kron letno, Marija Sima⁷¹ pa štipendijo Vzgojnega državnega sklada v višini 240 kron.

⁶⁵ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1913/14 A–K.

⁶⁶ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1910/11.

⁶⁷ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1915/16 S–Z.

⁶⁸ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1915/16 H–O.

⁶⁹ AU Wien, Nationale MF, w. s. 1917/18 R–Z.

⁷⁰ Vodopivec; Luka Knafelj ..., str. 78.

⁷¹ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1912/13 L–Z.

Slovenske študentke, rojene izven Kranjske

Študentk, ki niso bile rojene na Kranjskem, v vpisnicah pa so navedle kot materinščino slovenski jezik, je bilo dvanajst. Primerjava teh študentk s študentkami, rojenimi na Kranjskem, prinaša zanimive ugotovitve. Ena tretjina študentk je izvirala iz železničarskih družin, ena četrtna iz vrst kmetijskih posestnikov, pri šestnajstini pa so bili očetje uradniki ali so opravljali druge javne službe. Poklici očetov oz. skrbnikov so bili naslednji: okrajni načelnik v pokoju, posestnica, posestnik (2), poštni oficial, učitelj, višji mornariški komisar, železniški čuvaj in železniški uradnik (3). Več kot polovica študentk je prišla iz manjših krajev in vasi, kot rojstne kraje pa so navedle: Avče, Brežice, Divačo, Dunaj, Gorico, Gornji Grad, Lobjnik pri Železni Kapli in Šmarjeto v Rožu. Študentka Dora Kokalj⁷² je bila rojena v Orašju (BiH), študentke Olga Legiša,⁷³ Marjana Zalaznik⁷⁴ in Ivana Mozetič⁷⁵ pa v Pulju. Dve študentki sta navedli, da sta pred vpisom na univerzo obiskovali gimnazijo v Ljubljani, ena se je šolala na gimnaziji v Pulju, na ženskem učiteljsišču v Ljubljani sta se izobraževali dve študentki, na učiteljsišču v Gorici dve, iz ženskega učiteljsišča pri uršulinkah v Celovcu sta prišli dve študentki, ženski licej na Dunaju je obiskovala ena študentka, dve študentki pa sta pred vpisom oz. prepisom na dunajsko univerzo že študirali na fakulteti v Gradcu oz. na Dunaju. Študentki Angela Piskernik⁷⁶ in Melita Pivec⁷⁷ sta doktorirali na filozofski fakulteti dunajske univerze.

Doktorice

Študijska pot za doseg doktorata na avstrijskih univerzah je bila za prve študentke, ki so šele utirale pot ženskam v univerzitetni študij in akademske poklice, dolgotrajna in je zahtevala veliko poguma, potrpežljivosti in moči. Študentke so študij lahko zaključile z doktoratom ali s strogimi izpiti, predpisanimi za opravljanje profesorskega poklica. Formalni in vsebinski pogoji, predpisi in določila za pridobitev doktorata so bili enaki kot pri študentih. Iz doktorskih matrik je razvidno, da so štiri od vpisanih kranjskih študentk opravile doktorat na dunajski univerzi. Prva je bila že omenjena študentka medicine Flora Ogorek, sledile so ji Ludmilla Benesch,⁷⁸ Elizabeta Franke⁷⁹ in Milena Perušek.⁸⁰

Doktorirale so na filozofski fakulteti. Nekaj študentk je zaključilo študij s profesorskimi izpiti, kar izvemo iz drugih virov in pričevanj. Dora Kokalj je postala profesorica na deklliškem liceju v Ljubljani, Ana Mayer, por. Kansky,⁸¹

⁷² AU Wien, Nationale FF, w. s. 1914/15 A–K.

⁷³ AU Wien, Nationale MF, w. s. 1913/14.

⁷⁴ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1918/19 R–Z.

⁷⁵ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1913/14 L–Z.

⁷⁶ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1908/09.

⁷⁷ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1912/13 L–Z.

⁷⁸ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1913/14 A–K.

⁷⁹ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1918/19 A–G.

⁸⁰ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1914/15 I–P.

⁸¹ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1914/15 I–P.

je doktorirala v Ljubljani, Melita Pivec, por. Stele,⁸² je doktorirala iz zgodovine na dunajski univerzi, Sabina Praprotnik⁸³ je postala priznana otroška zdravnica in ustanoviteljica infekcijske klinike v Ljubljani, Elza Soss je postala zdravnica, prav tako Valerija Valjevec⁸⁴ iz Ljubljane. Pet študentk se je uvrstilo v Slovenski biografski leksikon: Amalija Šimec, Milena Perušek, Ljudmila Poljanec,⁸⁵ Angela Piskernik in Melita Pivec Stele.⁸⁶

Sklep

Na koncu diskurza o študentkah s Kranjske na dunajski univerzi pa si moramo zastaviti vprašanje o motivih, namenih in spodbudah, ki so vplivali na odločitev za študij teh prvih študentk – pionirk, ki so utirale pot univerzitetnemu izobraževanju žensk. Vstop žensk v akademsko sfero je pomenil do tedaj največjo spremembo in dogodek v univerzitetnem izobraževanju, spremenil je študentsko strukturo, v univerzitetno življenje pa vnesel elemente novega časa. V odgovoru na vprašanje o motivih, ki so vplivali na odločitev žensk za študij, je na prvem mestu osebna odločitev. Morda je pri odločitvi za študij botrovala želja po vstopu v boljše življenje in dvigu na družbeni lestvici ali pa so dekleta in žene čutile poslanstvo v boju za uveljavitev žensk na akademskem in univerzitetnem polju. Prav mogoče so na odločitev vplivali patriotski, rodoljubni in drugi plemeniti nameni (prosvetljevanje ljudi, predvsem žensk). Za nekatere je bil morda študij na univerzi prehodna zadeva ali pa so sebi in drugim hotele dokazati, da niso ženske nič manj sposobne študirati in se uveljaviti na poklicnem področju. Prav gotovo je podpora izvirala tudi iz družin, saj je analiza pokazala, da so prve študentke izvirale iz premožnejših in intelektualnih družin, ki so podpirale izobraževanje deklet na akademski ravni. Med spodbude lahko prištevamo želje staršev, zgled brata, sestre ali moža, odlično premoženjsko stanje pa jim je omogočalo in zagotavljalo neodvisen eksistenčni položaj. Iz raziskave je razvidno, da so bile študentke s Kranjske prisotne na univerzi vse od odločilnega leta 1897, kar nam dokazuje, da so prizadevanja za izobraževanje žensk na univerzitetnem nivoju obrodila sadove. Prisotnost študentk iz nižjih srednjih slojev kot tudi večje število izrednih študentk kaže na dejstvo, da so se na univerzi izobraževala tudi dekleta, ki so poskušala s študijem (pogosto je šlo za skrajšan program) pridobiti zaključno izobrazbo ali le-to dopolniti (državno računovodstvo v okviru pravne in medicinske fakultete za potrebe finančnih služb in medicine ter farmacije). Našteta dejstva govore v prid trditvi, da študij prvih študentk na univerzi ni bil le podvig posameznih hčera iz visokih krogov ali celo odvisen od razpoloženja nekaterih z dolgočasenih dam, temveč tudi odraz resničnih

⁸² AU Wien, Nationale FF, w. s. 1912/13 L–Z.

⁸³ AU Wien, Nationale MF, w. s. 1917/18 J–P.

⁸⁴ AU Wien, Nationale MF, w. s. 1912/13.

⁸⁵ AU Wien, Nationale FF, w. s. 1908/09.

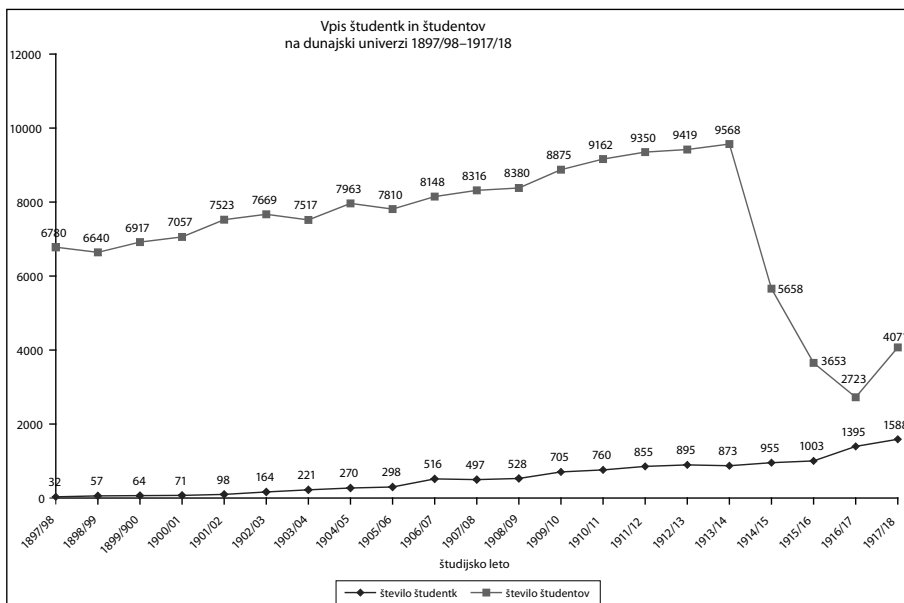
⁸⁶ SBL III., str. 618–619.; SBL II., str. 310.; SBL II., str. 437–438.; SBL II., str. 364–365.; SBL II., str. 367–368.

potreb po izobraženih ženskah, ki so s pridobljenim znanjem dejavno vstopile v meščansko družbo dvajsetega stoletja.

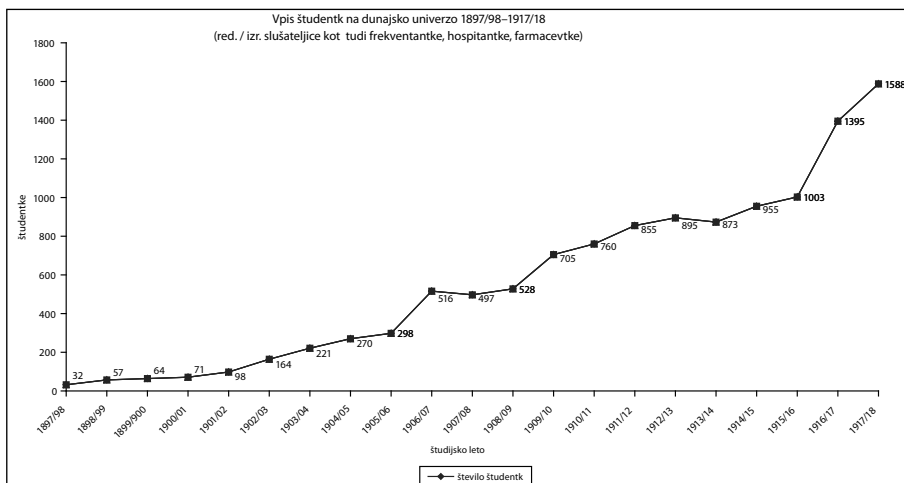
Osebnostno kazalo inškriranih študentk s Kranjske (1897–1918)

Bajt Ružica
Benesch Ludmilla
Ekl Elisabeth
Felicijan Valerija
Franke Elisabeth
Fränzl Vesteneck Marianne von
Freud, roj. Drenik, Marija
Gaber, roj., Jesenko Antonija
Gabrijelčič Justina Klavdija
Hinter Hilda
Hinter Martha
Jan Olga
Kokalj Dora
Legiša Olga
Mandelj Vlastimira
Majer Ana
Mlady Charlotte
Mozetič Ivana
Ogorek Flora
Perušek Milena
Piskernik Angela
Pivec Melita
Poka Fanny von Pókafalva
Poljanec Ljudmila
Praprotnik Sabina
Roth Irma
Rus Mara
Soss Elza
Schescharg Maria
Schmidniger Cristi
Sima Maria
Stradal Hedviga
Suppantscitsch Julia
Šimec Amalija
Šonc Amalija
Štirn Sabina
Šušnik Marija
Urban Cecilija
Valjevec Valerija
Wenedikter Martha

Zajc Adela
Zalar Albina
Zalaznik Marjana

Graf 1: Vpis študentk in študentov na Dunajsko univerzo med letoma 1897–1918.⁸⁷

Graf 2: Vpis študentk na Dunajsko univerzo med letoma 1897–1918.

⁸⁷ Podatki za oba grafikona so povzeti po vsakoletnih statističnih podatkih, objavljenih v Seznamih predavanj dunajske univerze za obdobje od leta 1897/98 do 1917/18 (Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien ... izdaja v zimskem in letnem semestru do konca Monarhije); glej tudi: Cindrič, Kranjski študenti, str. 273.

Viri in literatura

Rokopisni viri

Archiv der Universität Wien (UA Wien):

- Matrikel Album XXII. (1895–1900), sig. M. 22
 - Matrikel Album XXIII. (1900–1905), sig. M. 23
 - Matrikel Album XXIV. (1905–1907), sig. M. 24
 - Matrikel Album XXV. (1908–1910), sig. M. 25
 - Matrikel Album XXVI. (1910–1912), sig. M. 26
 - Matrikel Album XXVII. (1912–1914), sig. M. 27
 - Matrikel Album XXVIII. (1914–1917), sig. M. 28
- Philosophische Fakultät, Frauen Nationale:

1897/98 M–Z, 1902/03 L–S, 1903/04, 1903/04, 1905/06, 1905/06, 1906/07, 1907/08, 1908/09, 1908/09, 1908/09, 1908/09, 1909/10, 1910/11, 1911/12 L–Z, 1912/13 A–K, 1912/13 L–Z, 1912/13 A–K, 1912/13 L–Z, 1913/14 A–K, 1913/14 A–K, 1913/14 L–Z, 1913/14 A–K, 1913/14 L–Z, 1913/14 A–K, 1913/14 L–Z, 1914/15 I–P, 1914/15 I–P, 1914/15 R–Z, 1915/16 H–O, 1915/16 H–O, 1916/17 S–Z, 1918/19 R–Z, 1918/19 A–G.

Medizinische Fakultät, Frauen Nationale

1901/02 M–R, 1912/13, 1913/14, 1914/15, 1916/17 R–Z, 1917/18 J–P, 1917/18 R–Z, 1917/18 A–H, 1917/18 A–H.

Rigoroze protokolle, Promotions-Protokolle

- Medizinisches Promotions-Protokoll 1894–1898, sig. M. 33. 7
- Medizinisches Promotions-Protokoll 1898–1904, sig. M. 33. 8
- Medizinisches Promotions-Protokoll 1904–1912, sig. M. 33. 9
- Medizinisches Promotions-Protokoll 1912–1919, sig. M. 33. 10
- Philosophisches Promotions-Protokoll II. 1881–1905, sig. M. 34. 2
- Promotions-Protokoll, Philosophen III. 1905–1913, sig. M. 34. 3
- Promotions-Protokoll, Philosophen IV. 1913–1922, sig. M. 34. 4

Tiskani viri, repertoriji, karte, slovarji, priročniki

- Allgemeines Ortschaften-Verzeichnis der im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder, nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. Dezember 1900, Hölder, Wien 1902.
- Atlas Slovenije [Kartografsko gradivo], Mladinska knjiga, Geodetski zavod Slovenije, Ljubljana 1996.
- Enciklopedija Slovenije 14, U–We. Ljubljana 2000.
- Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien 1850. (Izdaja v zimskem in letnem semestru do konca Monarhije.)
- Sammlung der für die österreichischen Universitäten gültigen Gesetze und Verordnungen, Wien 1885.
- Slovenski biografski leksikon I. – IV., Zadrúžna gospodarska banka, SAZU, Ljubljana 1925–1991.
- Ukaz ministrstva za uk in bogočastje z dne 6. junija 1850, št. 240
- Ukaz ministra za uk in bogočastje z dne 19. marca 1896 (31. marec 1896), šte. 45, (O nostrifikaciji medicinskih doktorskih diplom, ki jih ženske dobe v vnanjih deželah.)
- Ukaz ministra za uk in bogočastje v sporazumu z ministrstvom za notranje zadeve z dne 3. septembra 1900 (15. september 1900), št. 149, str. 379–380.

Verordnung des Ministers für Cultus und Unterricht vom 6. Mai 1878, Z. 5385.

Verordnung des Ministers für Cultus und Unterricht vom 23. März 1897, betreffend die Zulassung von Frauen als ordentliche oder ausßerordentliche Hörerinnen an der philosophischen Facultäten der k. k. Universitäten (Reichsgesetzblatt für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder 1897, Nr. 84, S. 427f.)

Literatura

Albisetti James C., *Female Education in German-Speaking Austria, Germany, and Switzerland, 1866–1914*, v: *Austrian Women in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, Oxford University Press 2003.

Austrian Women in the Nineteenth and Twentieth Centuries, Oxford University Press 2003.

Cindrič Alojz, *Kranjski študenti na dunajski univerzi 1848–1918*, Univerza v Ljubljani, Ljubljana 2009.

Ciperle Jože, *Maturitetni (zrelostni) izpiti in spričevala v zgodovinskem razvoju (do leta 1918)*, v: *Od mature do mature (razstavni katalog)*, Ljubljana 1998.

Čermelj Lavo, *Spomini na moja tržaška leta*, Ljubljana 1969.

Die Geisteswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien, Wien 1996.

Dreissig Jahre Frauenstudium in Österreich 1897 bis 1927, Wien 1927.

»Durch Erkenntnis zu Freiheit und Glück ...«. *Frauen an der Universität Wien (ab 1897)*, Hrsg. Waltraud Heindl, Marina Tichy, Wien 1993.

Engelbrecht Helmut, *Geschichte, des österreichischen Bildungswesens. Von 1848 bis zum Ende der Monarchie, Band 4.*, Wien 1986.

Gall Franz, *Alma Mater Rudolphina 1365–1965*, Wien 1965.

Heindl Waltraud, *Die konfessionellen Verhältnisse. Jüdische und katholische Studentinnen*, v: »Durch Erkenntnis«.

Heindl Waltraud, *Ausländische Studentinnen an der Universität Wien vor dem ersten Weltkrieg*, v: *Wegenetz europäischen Geistes II. Universitäten und Studenten*, Wien 1987.

Hojan Tatjana, *Žensko šolstvo in učiteljstvo na Slovenskem v preteklih stoletjih*, v: *Zbornik za historiju školstva i prosvjete*, Zagreb 1968.

Hojan Tatjana, *Naše prve maturantke*, v: *Od mature do mature (razstavni katalog)*, Ljubljana 1998.

Jogan Maca, *Seksizem v vsakdanjem življenju*, Ljubljana 2001.

Kocka Jürgen, *Bürger und Bürgerlichkeit im 19. Jahrhundert*, Vandenhoeck et Ruprecht, Göttingen 1987.

Megner Karl, *Beamte, Wirtschafts- und sozialgeschichtliche Aspekte des k. k. Beamtentums*, Verlag der ÖAW, Wien 1986.

Melik Vasilij, »Durch Erkenntnis zu Freiheit und Glück ...«, *ocena*, v: *Zgodovinski časopis*, 45/3, 1991.

Mühlberger Kurt, *Aus der Geschichte der Philosophischen Fakultät*, v: *Die Geisteswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien*, Wien 1996.

Omladina, leto IV, 1907/08.

Omladina, leto VI, 1909/10.

Petdeset let slovenske univerze, Ljubljana 1969.

Rundgang durch die Geschichte der Universität Wien, Hrsg. Kurt Mühlberger, Thomas Maisel, Wien 1999.

Srbija u modernizacijskim procesima 19. in 20. veka – 2, Beograd 1998.

Stern Marcella, *1. Gabriele Possaner von Ehrenthal, die erste an der Universität Wien promovierte Frau*, v: »Durch Erkenntnis«.

- Friedrich Margret, Dornöschen schlafte Hundert Jahr ... zur Geschichte der Mädchenbildung in Österreich im 19. Jahrhundert, v: Von Bürgern und ihren Frauen. Bürgertum in der Habsburgermonarchie, Hrsg. Margret Friedrich, Peter Urbanitsch, Wien 1996.
- Sternen Matej: retrospektivna razstava, Moderna galerija, Ljubljana 1976.
- Trgovčević Ljubinka, O studentkinjama iz Srbije na stranim univerzitetima do 1914. godine, v: Srbija u modernizacijskim procesima 19. in 20. veka – 2, Beograd 1998.
- Tuma Renate, Die österreichischen Studentinnen der Universität Wien (ab 1897), v: »Durch Erkenntnis«.
- Vesna, let. I, 1892, št. 8.
- Vodopivec Peter, Luka Knafelj in štipendisti njegove ustanove, Ljubljana 1970.
- Vodopivec Peter, Kako so ženske na Slovenskem v 19. stoletju stopale v javno življenje. Zgodovina za vse, leto I, 1994, št. 2.
- Verginella Marta, Ženska obrobja, vpis žensk v zgodovino Slovencev, Delta, Ljubljana 2006.
- Von Bürgern und ihren Frauen. Bürgertum in der Habsburgermonarchie, Hrsg. Margret Friedrich, Peter Urbanitsch, Wien 1996.
- Wegenetz europäischen Geistes II. Universitäten und Studenten, Wien 1987.
- Willis Rudy, The Universities of Europe, 1100–1914, Mississauga 1984.
- Zbornik za historiju školstva i prosvjete, Zagreb 1968.
- Zora, let. II, 1896, št. I.
- Zora, let. II, 1896, št. II.
- Zora, let. III, 1897, št. IV. (Naslov prispevka Ženske gredo! ob dovolitvi vpisa študentk na filozofsko fakulteto.)
- Ženske na avstrijskih vseučiliščih, v: Slovanski svet, 1897, šte. 13.
- Žnidaršič Ž. Sabina, Ora et labora – in molči, ženska!, Ljubljana 2000.
- Zwitter Franc, Višje šolstvo na Slovenskem do leta 1918, v: Petdeset let slovenske univerze, 1969.

SUMMARY

Female Students from Carniola at the University of Vienna between 1897 and 1918

Alojz Cindrič

The central part of the study on Slovene female students at the University of Vienna, Austria focuses on a sample survey based on archival material that lists the data provided by the students at the beginning (*immatriculation*), during (*inscription*), and the end of their study (*promotion*). Archival data was provided by the University of Vienna Archives (*Archiv der Universität Wien*). Geographically, the study focuses on Carniola, a former crown-land of Austria-Hungary. The time period covered in the text investigates the first generation of female students that studied at the University of Vienna. Included are the students who in the official documents declared themselves Slovene. In determining ethnic affiliation, this author proceeded from the assumption that a student who listed Slovene as her mother tongue also felt to be of Slovene ethnic origin.

More than eight centuries passed from the time when first universities were established in the Middle Ages to the time when women were allowed to study at a university. This right was first attained in West European countries, and in 1863 the University of Zürich was the first to grant this right to female students; Austria, on the other hand, was extremely conservative in this respect. While over the next three decades most European countries followed the example

of the University of Zürich, Austria, Prussia, and Russia were lagging behind and were among the last European countries to accept female university students. The turning point happened in 1896 with the Ministerial Decree that allowed women to be granted recognition to their degree from a foreign university. The first regular female students were admitted to the University of Vienna in the winter semester of the 1897/98 study year, first to the Faculty of Arts and three years later to the Medical Faculty and to the Faculty of Pharmacy. Women were not allowed to study law until after the First World War, in 1919.

The first female student to apply for the recognition to her medical doctorate was Baroness Gabriele Barbara Maria Possaner von Erenthal, the daughter of lord Erenthal, official by profession, who was born in Radovljica in Carniola.

The study shows that female students from Slovene crown-lands had attended the University of Vienna since the crucial year of 1897. Among the 34 pioneer female students in the 1897/98 academic year was nineteen-year-old Julijana Zupančič from Ljubljana. An external student at the Faculty of Arts, she listed German as her mother tongue. The first female student who stated that Slovene was her native tongue was Marija Sušnik, born in Šmarjeta v Rožu, Carinthia, who enrolled in the 1905/06 academic year. The second Slovene female student, who started university as an external student at the Faculty of Arts in the same year, was Cecilija Urban from Primorsko, who was born in Divača. The first female Carniolan whose mother tongue was Slovene was Antonia Gaber nee Jesenko; she started to study at the Faculty of Arts in the winter semester of the 1906/7 study year.

During the period discussed in this study, there were thirteen regular students and eighteen external ones. 80 % of the total 31 female students studied at the Faculty of Arts and six regularly enrolled students at the Medical Faculty. Some had changed their study course or university. Upon enrollment, a third of the Carniolan students stated that they were educated in high schools, one third in public or private lycées for girls while some had already studied elsewhere before enrolling at the University of Vienna. Most students come from Ljubljana (60%) and smaller towns, and some came from small rural places. 15 students stated German as their mother tongue, 15 Slovene, and one Polish; all of them stated to be Catholic. Their ages varied but the average age was a little over twenty-two years. Some of the students studied together with their siblings or husbands. An analysis of their fathers' or guardians' occupation shows that most students had come from affluent and intellectual families. The segment from other social classes was significantly lower, and there were no students from working-class and from farming families. Nearly 50% of the students had fathers with higher or university education.

The inclusion of women in academia denoted by far the most significant turning point in university education. Altering student structure, it introduced fresh elements of the modern times. Perhaps one of the strongest motives and incentives to study at a university was the desire for a better life and a longing to climb the social ladder; some girls and women felt it was their mission to assert their right to the academic world. It is also possible that their decision was influenced by patriotic or other elements, or else they simply wished to demonstrate, to themselves and to others, that they were no less capable than men to study and achieve success in the professional field. They certainly received a lot of encouragement from their families, most of which were affluent and intellectual, which strongly supported education for women at an academic level. Among other incentives were the wishes of parents or an example of a sibling or husband. The students' excellent financial background enabled their independent existential status.

These facts confirm the suggestion that the arrival of the first female students to the University was by no means only a whimsical adventure for daughters from high circles or for bored "society ladies". More than that, it was also a reflection of the real need for educated women whose higher education enabled them to actively participate in the bourgeois society of the 20th century.